

УДК 332.8:658.15

К. А. МАМОНОВ, О. О. КОНОПЛІНА

*Харківський національний університет міського господарства
ім. О. М. Бекетова, Україна*

СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Досліджено стан житлово-комунального комплексу України, проаналізовано статистичні дані, які висвітлюють технічне та фінансове становище галузі. Запропоновано структурування житлово-комунального господарства як об'єкту дослідження. Наведено функціональну структуру житлово-комунального господарства, виявлено особливості функціонування житлово-комунального комплексу з урахуванням сучасних умов господарювання в Україні. Обґрунтовано необхідність підвищення ефективності діяльності житлово-комунального комплексу.

Ключові слова: *житлово-комунальний комплекс, ефективність, реформування, особливості функціонування, соціальна значущість.*

Житлово-комунальний комплекс представляє собою сферу, метою функціонування якої є забезпечення умов та належного рівня життєдіяльності населення та функціонування міст, надання якісних послуг. Цей комплекс має складні технології, власні виробничі потужності, мережі інженерних споруд та комунікацій, який знаходиться під впливом ринкових відносин і є об'єктом соціального значення. Тому, актуальними є питання розробки заходів щодо зростання ефективності й результативності діяльності підприємств житлово-комунального господарства на розроблених на основі результатів аналізу стану та особливостей його функціонування.

Вирішенню проблем та особливостей функціонування підприємств житлово-комунального господарства присвячуються розробки: О. В. Димченко, Т. М. Качали, М. О. Кизим, А. П. Скорик, О. М. Тищенко, С. Ю. Юр'євої, Т. П. Юр'євої [1 – 4] та багатьох інших.

Метою статті є дослідження стану та виявлення особливостей функціонування підприємств житлово-комунального комплексу, враховуючи су-

часні умови господарювання України.

На сучасному етапі економічних перетворень житлово-комунальний комплекс України характеризується нестабільними тенденціями, які пов'язано із зношеністю мереж, основних засобів, недостатністю фінансування з боку держави, збитковістю діяльності та ін. При цьому більша частка витрат житлово-комунального комплексу фінансується за рахунок місцевих бюджетів, які не в змозі в повному обсязі профінансувати всі потреби галузі. Ці проблеми зумовлюють падіння обсягів наданих послуг, погіршення їх якості. Частка фактичних витрат державного бюджету на житлово-комунальне господарство в загальній сумі видатків є низькою і має тенденцію до скорочення за період 2007-2011 років з 0,4% до 0,1% (рис. 1).

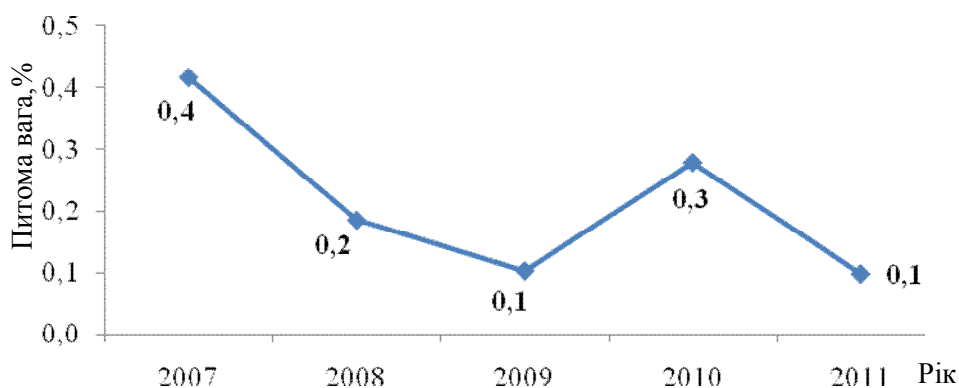

Рис. 1. Питома вага фактичних витрат на фінансування житлово-комунального господарства в загальній сумі видатків державного бюджету України

В результаті аналізу темпів зростання видатків державного бюджету України на фінансування житлово-комунального господарства, визначено, що цей показник є найнижчим у 2011 р. і складає 38,4%. Тільки в період дії програми реформування житлово-комунального господарства (2007 р.) фінансування житлово-комунального господарства збільшилося у порівнянні з попереднім роком у 4 рази (рис. 2).

Водночас частка доданої вартості, створеної житлово-комунальними підприємствами у загальній структурі за період 2006 – 2011 роки, залишається майже незмінною.

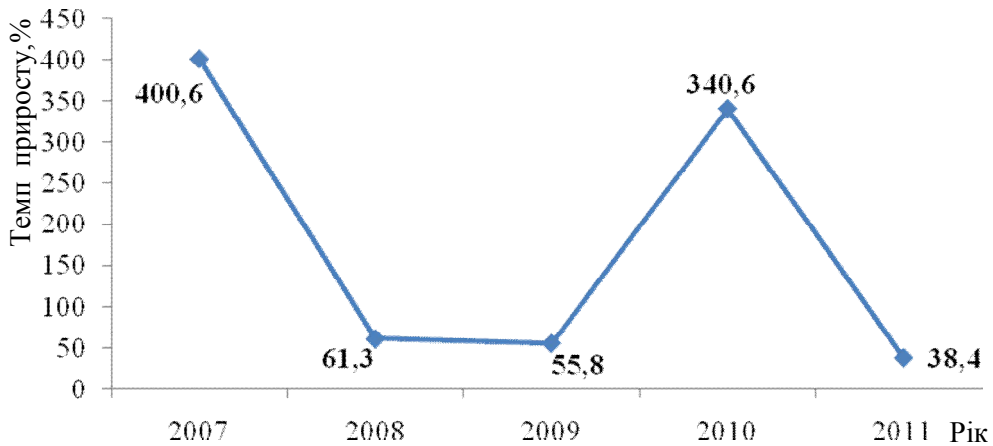

Рис. 2. Темпи зростання видатків державного бюджету України на фінансування житлово-комунального господарства

Негативно впливають на стан підприємств житлово-комунального господарства систематичні неплатежі населення за спожиті послуги.

Так, в середньому термін заборгованості за житлово-комунальні послуги по Україні станом на серпень 2013 року складає від 2 до 6,5 місяців (рис. 3).

Згідно із даними інтернет-журналу «Україна комунальна» (jkg-portal.com.ua) упродовж січня–липня 2013р. населенням країни сплачено за житлово-комунальні послуги 24,3 млрд.грн. (106,0% нарахованих за цей період сум). Серед регіонів найвищий рівень оплати за житлово-комунальні послуги спостерігався у Закарпатській, Сумській, Львівській, Кіровоградській та Черкаській областях (119,2–111,6%), найнижчий – у Волинській області, у містах Києві та Севастополі (101,2–101,8%). Заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг на кінець липня 2013р. становила 11206,8 млн.грн. Зменшення заборгованості відбулося у всіх регіонах України. Борг за 3 місяці і більше мали: за централізоване опалення та гаряче водопостачання – 27,2% власників особових рахунків, утримання будинків і споруд та прибудинкових територій – 21,6%, централізоване водопостачання та водовідведення – 18,7%, газопостачання – 18,7%, вивезення побутових відходів – 18,6%.

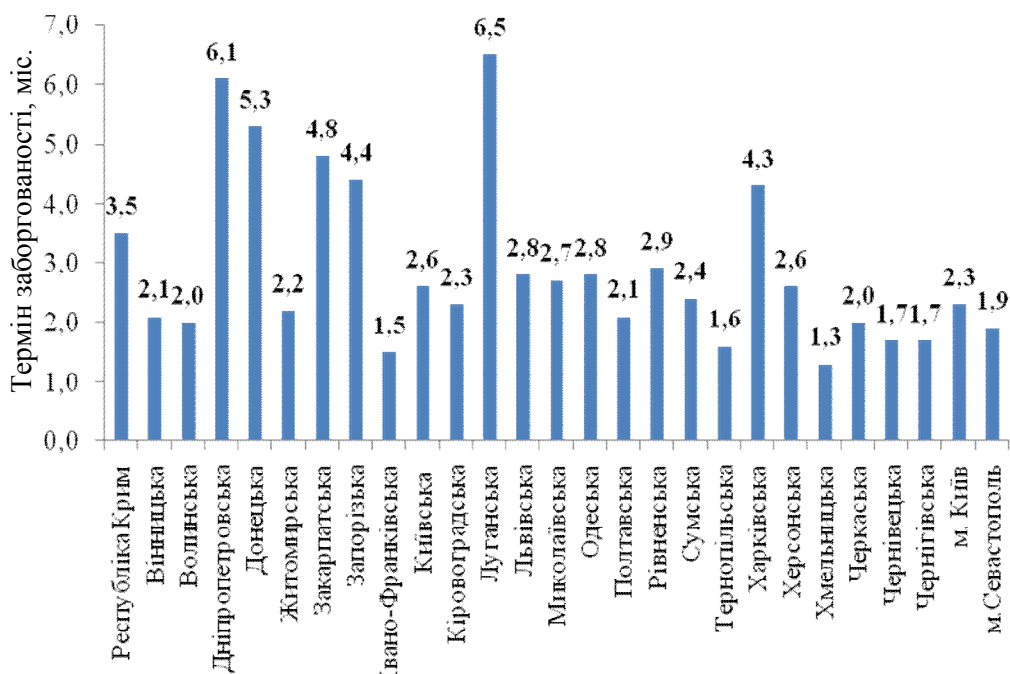

Рис. 3. Строки заборгованості за житлово-комунальні послуги

Функціонування підприємств житлово-комунального господарства характеризується зниженням результативності діяльності та збитковістю. Загальна сума збитків за підсумками 2012 р. складає 3,15 млрд. грн. Із загальної суми збитки водопровідно-каналізаційного господарства складають 35%, підприємств комунальної теплоенергетики – 60%, житлового господарства – 3%. Поряд з цим, зростання обсягів дебіторської заборгованості за спожиті послуги негативно впливають на фінансовий стан підприємств житлово-комунального господарства. Для вирішення представленої проблеми укладаються більше мільйона договорів про реструктуризацію боргових зобов'язань. На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 27.06.03 р. № 976 "Про затвердження Порядку погашення реструктуризованої заборгованості та внесення поточних платежів за житлово-комунальні послуги" у січні–липні 2013р. з населенням було укладено 44,4 тис. договорів щодо погашення реструктуризованої заборгованості. Загальна сума, на яку було укладено договори в частині погашення реструктуризованої заборгованості, становила 145,5 млн. грн., а сума внесених платежів з урахуванням довгострокових договорів склала 98,3 млн. грн.

З початку дії постанови з погашення реструктуризованої заборгованості (липень 2003 р.) і по теперішній час було укладено 3203,9 тис. договорів на суму 2915,3 млн. грн. Сума внесених платежів становила 2038,5 млн. гривень [5].

У зв'язку з цим, особлива увага повинна приділятися модернізації системи фінансування житлово-комунального господарства. Крім того, для вирішення представлених проблем розроблено загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства [6]. Програмою передбачено реформування галузі з урахуванням інтересів кожної конкретної людини та широке роз'яснення процесу і результатів реформ. За період 2009 – 2014 років передбачається реформування ЖКГ та вирішення наступних питань:

- узгодження економічних інтересів держави та суб'єктів господарювання;
- оптимізації виробничої та територіальної інфраструктури житлово-комунального господарства відповідно до потреб населення;
- створення умов для надійного і безпечного надання житлово-комунальних послуг за доступними цінами, які стимулюють енергозбереження;
- оновлення виробничої бази галузі з урахуванням новітніх досягнень науково-технічного прогресу, запровадження інноваційної моделі розвитку житлово-комунального господарства;
- стимулювання приватної підприємницької ініціативи у виконанні завдань розвитку житлового фонду та комунальної інфраструктури;
- розроблення законодавчих актів щодо розмежування повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері житлово-комунального господарства;
- поліпшення якості управління житлом та комунальною інфраструктурою.

Проте стан галузі продовжує погіршуватися. Основні засоби галузі є морально і фізично зношеними та в деяких випадках можуть наносити шкоду навколишньому середовищу і призводити до техногенних катастроф. За статистичними даними дві третини основних фондів вичерпали термін експлуатації, що призводить до значних втрат ресурсів та енерго-

носіїв. Слід вказати на те, що питома вага витрат енергоресурсів у 2 - 2,5 рази перевищує аналогічні показники в країнах Європи, кількість аварій за останні 10 років збільшилась майже у 5 разів, зростає собівартість послуг (в тому числі енергетична складова) та погіршується їх рівень і якість [7]. Для вирішення проблем житлово-комунального господарства об'єкт дослідження розглядається з різних точок зору (рис. 4).

На ефективність та результативність функціонування підприємств житлово-комунального господарства впливає його структурна складова, у рамках яких можна виділити наступні складові:

1. Санітарно-технічні підприємства (водопровід, каналізація, санітарно-технічне очищення).

2. Підприємства міського транспорту (трамваї, тролейбуси, метрополітен та ін.).

3. Підприємства комунальної енергетики (електричні, газові, тепло-розподільні мережі, освітлення, об'єкти комунальної енергетики, котельні, електростанції та теплоелектростанції).

4. Підприємства, що займаються міським благоустроєм (шляхове господарство, озеленення, вуличне освітлення та ін.).

5. Підприємства комунального обслуговування (готелі, пральні ті ін.).

У результаті аналізу існуючих наукових джерел визначено різні структурні складові житлово-комунального комплексу, до яких належить житлове господарство, водопровідне і каналізаційне господарство, транспорт і шляхове господарство, теплопостачання, електричні мережі та ін. (рис. 5).

Виробнича структура житлово-комунального господарства України включає більш ніж 30 видів діяльності, має у своїй системі більш 50 тисяч підприємств та забезпечує зайнятість близько 4 млн. чол.

Особливості функціонування житлово-комунального господарства наступні:

1. Поєднує в собі виробничі та невиробничі функції: виготовлення матеріальних продуктів праці та надання послуг.

2. Специфіка виробництва в житлово-комунальному господарстві обумовлює високу фондомісткість цієї галузі. Питома вага основних фондів у загальній структурі активів підприємства складає 98%.

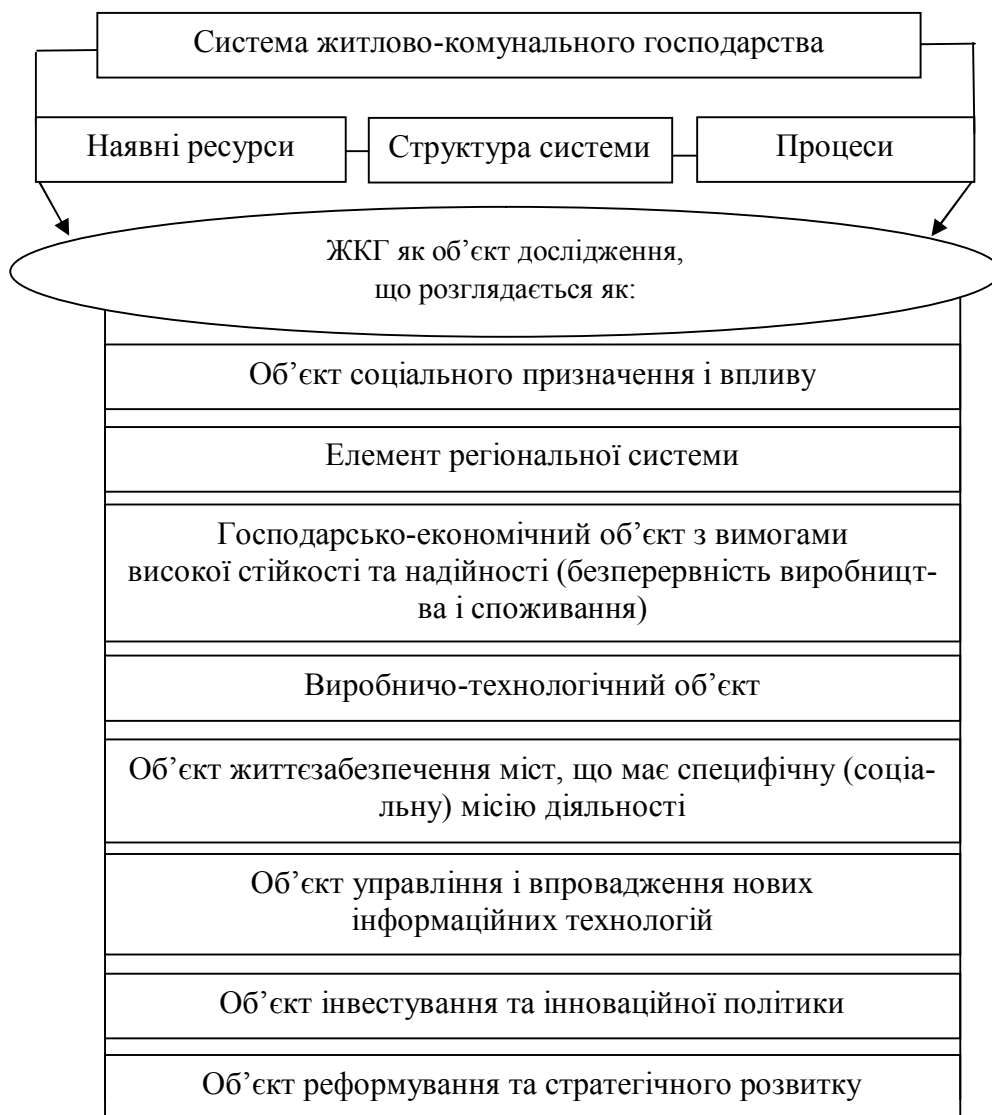

Рис. 4. Структурування підприємств житлово-комунального господарства як об'єкту дослідження

Структура основних фондів відрізняється залежно від специфіки діяльності. Так, у більшості галузей комунального господарства (водо-, газо-, електро-, тепlopостачання і каналізації) від 50 до 70% складають передавальні пристрої; у трамвайно-тролейбусних господарствах - транспортні засоби (близько 40 %); у житловому господарстві і готелях - будинки і споруди (майже 90%) [1].

Рис. 5. Структура житлово-комунального господарства України

3. Висока соціальна значущість та контроль з боку споживачів. Згідно з результатами досліджень, проведених центром соціальних технологій «Соціополіс» жителі українських міст, негативно оцінюють функціонування житлово-комунальної сфери. Понад 70% опитаних споживачів вважають, що якість одержаних ними житлово-комунальних послуг є незадовільною, близько 25% оцінили їх як задовільні і лише менше 5% опитаних

- як добрі. У результаті оцінки визначено, що найбільш актуальними проблемами є низька якість наданих послуг та необґрунтована тарифна політика. Понад 60% опитаних вважає, що тарифи на послуги ЖКГ є занадто високими, а 31% - що існуючі тарифи не відповідають якості надаваних послуг [8].

4. Державне регулювання та обмеження діяльності (наприклад стосовно встановлення тарифів на послуги). Тобто здійснюється контроль з боку державних органів за рівнем якості наданих послуг та встановленими на них тарифами.

5. Поєднання комерційних та некомерційних інтересів.

6. Розташування об'єктів підприємств житлово-комунального господарства в залежності від місця надання та споживання послуг (локалізація). Потужність підприємств залежить від територіальних особливостей населених пунктів та чисельності населення. Найбільш повне охоплення міста мережами, спорудами та пристроями підприємств ЖКГ та найближче розташування до територіального розміщення населення, дозволяє надавати якісніші послуги.

7. Екологічний та санітарно-епідеміологічний контроль. Вплив діяльності житлово-комунальних підприємств на екологію територій та регіонів в цілому обумовлює об'єктивну необхідність здійснення відповідних видів контролю.

8. Підприємства житлово-комунального господарства не тільки виробляють продукцію або надають послуги, а і безпосередньо реалізують їх населенню без допомоги торгових або інших посередницьких організацій.

9. Значна роль органів місцевого самоврядування в організації здійснення діяльності підприємств ЖКГ. Оскільки органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати належний рівень життя населення регіону, закономірним є здійснення контролю за діяльністю підприємств житлово-комунального господарства як основної галузі, без якої неможливе забезпечення достойного рівня життєдіяльності.

Таким чином, у результаті дослідження визначено незадовільний стан функціонування підприємств житлово-комунального господарства, що потребує здійснення комплексу дій, прийняття обґрунтованих управлінських рішень, розробки та реалізації інвестиційних програм із модернізації

та розвитку. Зростання ефективності діяльності підприємств житлово-комунального господарства приведе до підвищення якості наданих послуг та добробуту населення. У цьому контексті важливим є: розробка і впровадження цільових програм, механізмів залучення інвестицій та управління, враховуючи особливості та напрями діяльності підприємств житлово-комунального господарства.

Література

1. Димченко, О. В. *Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління* [Текст] : моногр. / О. В. Димченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2009. – 356 с.

2. Качала, Т. М. *Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу* [Текст] / Т. М. Качала ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – К. : Наукова думка, 2008. – 416 с.

3. *Реформування житлово-комунального господарства: теорія, практика, перспективи* [Текст] : моногр. / О. М. Тищенко, М. О. Кизим, Т. П. Юр'єва [та ін.]. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2008. – 398 с.

4. Скорик, А. П. *Розвиток сфери житлово-комунального господарства України* [Текст] : моногр. / А. П. Скорик. – Одеса : Одеський національний політехнічний університет, 2006. – 72 с.

5. *Україна комунальна* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statistic.jkg-portal.com.ua/ua/statistic/statistichnij-bjulet-en-zhkg-2012/>. – 21.09.2013.

6. *Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки, Затверджено Законом України від 24 червня 2004 року N 1869-IV* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1869-15>. – 21.09.2013.

7. *Стратегический план работы Министерства по вопросам ЖКХ Украины. Распоряжение КМУ от 04.01.2006 №504-р* [Текст]. – Киев, 2008. – 201 с.

8. *Стан міського житлово-комунального господарства в Україні та перспективи його реформування очима громадян: соціологічне опитування* [Електронний ресурс]. – Центр соціальних технологій «Соціополіс», 2011. – Режим доступу: <http://www.sociopolis.com.ua/Research/Message/?id=361&type=>. – 21.09.2013.

Надійшла до редакції 21.09.2013, розглянута на редколегії 11.10.2013

Рецензент: д-р екон. наук, проф. **А. Є. Ачкасов**, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова, м. Харків

СОСТОЯНИЕ И ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЖИЛИЩНО-КОМУНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ

К. А. Мамонов, Е. А. Коноплина

Проведено дослідження стану жилищно-комунального комплексу України, проаналізовані статистичні дані, що відображають технічне і фінансове становище галузі. Здійснено структурування жилищно-комунального господарства як об'єкта дослідження. Приведена функціональна структура жилищно-комунального господарства, виявлені особливості функціонування жилищно-комунального комплексу з урахуванням сучасних умов господарювання в Україні. Обґрунтована необхідність підвищення ефективності діяльності жилищно-комунального комплексу.

Ключевые слова: жилищно-комунальний комплекс, ефективність, реформування, особливості функціонування, соціальна значимість.

UKRAINE HOUSING AND COMMUNAL COMPLEX CONDITION AND FEATURES

К. А. Mamonov, O. O. Konoplina

The Ukraine housing and public utilities complex condition has been studied. The statistics representing technical and financial state of the industry has been analyzed. The structuring of the complex as an object of study has been done. The housing and public utilities functional structure has been presented. The functioning features of housing and utilities sector has been submitted considering current economic conditions in Ukraine. The necessity of the housing and utilities sector efficiency improving has been substantiated.

Keywords: housing and public utilities, efficiency, reform, functioning features, social significance.

Мамонов Костянтин Анатолійович – д-р екон. наук, проф. кафедри «ФЕБОіА», Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова, м. Харків, Україна, e-mail: kostia_mamonov@mail.ru.

Конопліна Олена Олександрівна – асистент кафедри «ФЕБОіА», Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова, м. Харків, Україна, e-mail: kono_p_olena@mail.ru.